

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В СИСТЕМІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

**методичні рекомендації
для організації самостійної роботи студентів спеціальності
231 Соціальна робота**

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
соціальної роботи
Протокол № 2
Від 31.08.2018 р.

O-80

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри соціальної роботи Чернігівського національного технологічного університету, протокол № 2 від 31.08.2018 р.

Упорядник: Острянюк Тетяна Сергіївна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальної роботи

Рецензент: Коленіченко Тетяна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Левицька Надія Сергіївна, кандидат психологічних наук, доцент

O-80 Острянюк Т. С. Соціальна робота в системі громадського здоров'я. Методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів спеціальності 231 Соціальна робота. – Чернігів: ЧНТУ, 2018. – 34 с.

У методичних рекомендаціях представлено мету, завдання, основний зміст курсу «Соціальна робота в системі громадського здоров'я», а також схарактеризовано основні компетенції, які формуються в результаті його вивчення. Основну увагу зосереджено на самостійній роботі студентів. З цією метою визначено коло завдань, які винесені на самостійне опрацювання, надано методичні рекомендації для оптимізації індивідуальної роботи над матеріалами до курсу. Подано перелік літератури, яка дозволяє опанувати програмовий матеріал. Методичні рекомендації призначено для студентів, які навчаються за спеціальністю «Соціальна робота», викладачів, фахівців з соціальної роботи.

© Т.С. Острянюк, 2018

© ЧНТУ, 2018

ЗМІСТ

Передмова	4
Програма навчальної дисципліни «Соціальна робота в системі громадського здоров'я»	5
Структура самостійної роботи студентів	11
Теми для самостійної роботи студентів	
1. Політика сприяння покращенню громадського здоров'я в Україні	12
2. Етапи становлення та розвитку науки «громадське здоров'я»	12
3. Оцінка потреб громади у сфері здоров'я	13
4. Здоров'я населення як фактор сталого розвитку держави	13
5. Державна політика у сфері громадського здоров'я	13
6. Концепція здоров'я населення: чинники, що його зумовлюють, методи оцінки, показники	14
7. Концепція найважливіших соціально значущих захворювань	14
8. Право на охорону здоров'я у міжнародних і регіональних нормативно-правових документах	15
9. Соціальні проблеми здоров'я в загальній декларації прав людини	15
10. Організація медико-соціальної роботи з невиліковно хворими в Україні	15
11. Еволюція профілактичного напрямку в охороні здоров'я	16
12. Промоція здоров'я та профілактика захворювань	17
13. Ризики репродуктивного здоров'я.....	18
14. Профілактика Віл-Інфікування серед споживачів ін'єкційних наркотиків	18
15. Формування культури здоров'я підростаючого покоління	18
16. Засоби масової інформації як особливий чинник впливу на формування здорового способу життя	19
17. Сучасна сім'я: взаємозв'язок здоров'я і соціального благополуччя	19
18. Гендер, вік, професія, праця і проблеми громадського здоров'я	19
19. Екологічне здоров'я.....	21
20. Стрес як головний соціальний чинник захворювань в XXI столітті	22
Питання до заліку	23
Рекомендована література	27

ПЕРЕДМОВА

Здоров'я як універсальна цінність посідає найвищі щаблі в системі суспільних цінностей і пріоритетів поряд із поняттями щастя та благополуччя. Здоров'я – один із ключових аспектів безпеки людини. В умовах мобільності, глобалізації, появи нових викликів і загроз демографічного, екологічного, соціального, суспільно-політичного характеру зростає значущість та переосмислюється сутність категорії здоров'я та ролі охорони здоров'я. Усе вищезазначене посилює вимоги до підготовки соціальних працівників брати участь у здійсненні медико-соціальної роботи, та, здатних якісно виконувати завдання зі збереження, зміцнення, профілактики здоров'я.

Основними завданнями вивчення дисципліни «*Соціальна робота в системі громадського здоров'я*» є:

1. Ознайомлення з основними термінами і поняттями дисципліни.
2. Засвоєння правових засад охорони здоров'я та правових аспектів регулювання громадського здоров'я.
3. Вивчення напрямів соціальної роботи у системі громадського здоров'я.
4. Вивчення сучасних тенденцій та особливостей громадського здоров'я на глобальному, регіональному та національному рівнях.
5. Вивчення основних проблем у системі громадського здоров'я та чинників збереження та зміцнення громадського здоров'я.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

1. Основні поняття та чинники громадського здоров'я населення.
2. Основні нормативно-правові документи щодо укріплення здоров'я населення України.
3. Принципи і державні програмами збереження і зміцнення індивідуального здоров'я та здоров'я нації.
4. Основні механізми збереження та зміцнення здоров'я, шляхи забезпечення тривалого активно-творчого життя.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **вміти:**

1. Аналізувати конкретні ситуації з національного та регіонального рівнів управління здоров'ям населення.
2. Аналізувати, узагальнювати та впроваджувати в практичну діяльність вітчизняний та зарубіжний досвід формування ідеології та практичного втілення концепції зміцнення та покращення здоров'я нації.
3. Визначати основні тенденції стратегії і тактики управління рівнем здоров'я населення України.
4. Вживати заходи щодо збереження, зміцнення і відтворення індивідуального та громадського здоров'я.
5. Здійснювати превентивну роботу та організовувати інтерактивні форми навчання підлітків та молоді здоровому способу життя.

Викладання навчальної дисципліни має проводитися у доступній для студентів формі, зважаючи на рівень їх підготовки і складність наукової термінології курсу.

Програма навчальної дисципліни «Соціальна робота в системі громадського здоров'я»

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи громадського здоров'я.

Тема 1. Вступ.

Громадське здоров'я як наука і навчальна дисципліна. Об'єкт, предмет, структура навчальної дисципліни. Сутність поняття «здоров'я», «громадське здоров'я», «система охорони здоров'я». Основні наукові школи громадського здоров'я. Особливості і тенденції громадського здоров'я. Програма «Здоров'я для всіх». Визначення поняття «здоров'я». Характеристика типів здоров'я: примітивний, постпримітивний, квазімодерний, модерний, постмодерний типи.

Методи науки «громадське здоров'я». Розгляд показників фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я. Суспільне здоров'я як чинник реалізації людського потенціалу України. Стан суспільного здоров'я в Україні, основні проблеми та шляхи їх подолання.

Тема 2. Етапи становлення та розвитку науки «громадське здоров'я».

Передумови та причини виникнення громадського здоров'я як науки. Етапи становлення та розвитку громадського здоров'я як науки та його правові засади у різних країнах світу. Тенденції становлення громадського здоров'я у країнах Близького та Середнього Сходу та Європи у період середньовіччя. Розвиток медицини та гігієни часів Київської Русі. Формування державної системи охорони здоров'я за часів земства. Розвиток громадського здоров'я у XIX-XX ст.

Тема 3. Громадське здоров'я та національна безпека.

Медико-демографічна ситуація як фактор національної безпеки. Формування і збереження здоров'я у законодавстві щодо національної безпеки. Міжнародна безпека у сфері охорони громадського здоров'я. Роль і місце державного управління охороною здоров'я у формуванні громадського здоров'я та національної безпеки.

Тема 4. Здоров'я населення як фактор сталого розвитку держави.

Сучасна концепція індивідуального і громадського здоров'я. Нові уявлення щодо принципів охорони здоров'я. Поняття про індивідуальне та громадське здоров'я. Методологічні підходи у визначенні індивідуального і громадського здоров'я. Рівні здоров'я в суспільстві – здоров'я окремої людини, груп людей, організацій, громад, регіонів. Індивідуальне здоров'я як особистісна характеристика людини. Завдання системи управління охороною здоров'я (УОЗ), їх узгодженість з програмами ВООЗ та ЄС у формуванні та збереженні індивідуального здоров'я в побуті та праці. Стратегія формування здорового способу життя населення України. Вплив

факторів трансформаційного періоду і умови збереження здоров'я населення. ФЗСЖ методами державного управління. Європейська інтеграція заходів щодо ФЗСЖ. Поняття про сприяння здоров'ю (health promotion) і навчання здоров'ю (health education). Знання та уміння соціального працівника для успішного впровадження соціальних проєктів, спрямованих на формування громадського здоров'я.

Тема 5. Державна політика у сфері громадського здоров'я.

Медико-соціальні засади громадського здоров'я. Державна політика в галузі охорони громадського здоров'я. Фактори ризику в умовах соціально-економічної трансформації. Концепція розвитку охорони здоров'я населення України. Роль галузей суспільного життя у формуванні громадського здоров'я. Засоби масової інформації і ідеологія здоров'я. Демографічні показники. Порівняльна характеристика демографічних проблем світу і України. Завдання державної політики в галузі покращення демографічної ситуації. Репродуктивні і гендерні проблеми. Медико-соціальні аспекти демографічної кризи в Україні. Здоров'я молоді. Інвестиції в охорону здоров'я як внесок у розвиток людського капіталу. Втрати життєвого потенціалу населення внаслідок передчасної смертності. Досягнення Україною цільових параметрів Цілей Розвитку Тисячоліття як напрям державної соціальної політики. Державне регулювання впливу мікросоціальних процесів на громадське та індивідуальне здоров'я в Україні.

Змістовий модуль 2. Правові основи регулювання громадського здоров'я.

Тема 6. Концепція здоров'я населення: чинники, що його зумовлюють, методи оцінки, показники.

Чинники та показники, що характеризують здоров'я населення. Медико-соціальні проблеми демографічних процесів. Середня очікувана тривалість життя. Смертність. Материнська смертність. Народжуваність.

Тема 7. Концепція найважливіших соціально-значущих захворювань.

Сучасні погляди на найважливіші соціально значущі захворювання. Характеристика захворювань, найбільш значущих у XXI ст. Формування адекватної відповіді системи охорони здоров'я на розповсюдження найважливіших соціально значущих захворювань.

Змістовий модуль 2. Правові основи регулювання громадського здоров'я.

Тема 8. Право на охорону здоров'я у міжнародних і регіональних нормативно-правових документах.

Правові засади реалізації права на охорону здоров'я в основних нормативно-правових документах міжнародного та європейського рівнів

(Статут ООН 1945 р., Загальна Декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські політичні права 1966 р., Міжнародний пакт про економічні соціальні та культурні права 1966, Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації жінок 1979 р., Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей 1990 р., Конвенція про права дитини 1989 р., Конституція Європейського Союзу 2004 р.). Міжнародні організації, що регламентують право на охорону здоров'я. Конституційне визначення права на охорону здоров'я в національному законодавстві деяких країн. Регламентація права на охорону здоров'я в Україні. Європейський досвід охорони громадського здоров'я.

Тема 9. Соціальні проблеми здоров'я в загальній декларації прав людини. Теоретико-правові підходи щодо сприяння здоровому способу життя. Законодавство і нормативні акти України щодо здорового способу життя. Законодавство України і проблема полегшення вибору здорового харчування. Законодавство України і проблема полегшення здорового вибору стосовно фізичних вправ. Законодавство України і проблема зменшення шкоди від вживання алкоголю та інших речовин. Законодавство України і проблема забезпечення сприятливого для здоров'я середовища. Світове законодавство. Законодавство щодо здорового способу життя деяких країн Європи та Америки. Стратегії та законодавство Канади щодо сприяння здоровому способу життя. Підходи Європейського співтовариства до проблеми формування і впровадження здорового способу життя. Права людини і девальвація суспільного і особистісного здоров'я. Соціальний захист осіб, інфікованих вірусом імунодефіциту людини, хворих на СНІД та членів їх сімей.

Тема 10. Законодавче та нормативне забезпечення діяльності з формування здорового способу життя: вітчизняний та закордонний досвід.

Теоретико-правові підходи щодо сприяння здоровому способу життя. Основні стратегії та напрями діяльності із формування здорового способу життя, визначені Оттавською хартією. Всесвітня декларація з охорони здоров'я – концепція «Здоров'я для всіх у XXI ст.» Законодавство щодо здорового способу життя країн Європи та Америки. Законодавчі та нормативні акти України щодо здорового способу життя. Формування соціальної політики в аспекті здорового способу життя.

Змістовий модуль 3. Пріоритетні напрями соціальної роботи у системі громадського здоров'я.

Тема 11. Соціальна робота у системі охорони здоров'я.

Теоретичні основи соціальної роботи в охороні здоров'я. Технології соціальної роботи у сфері охорони здоров'я. Сутність та мета медико-соціальної роботи. Об'єкти медико-соціальної роботи. Особливості медико-соціальної роботи як професійної діяльності. Складові медико-соціальної

роботи. Основні напрямки медико-соціальної роботи. Заклади охорони здоров'я та основні напрями соціально-медичної роботи. Клієнти соціально-медичної роботи в установах охорони здоров'я та їх проблеми. Визначення функцій спеціаліста соціальної роботи в закладі охорони здоров'я (медико-орієнтовані функції, соціально-орієнтовані. Правові акти, які забезпечують розвиток соціальної роботи в сфері охорони здоров'я. Соціальна робота у сфері охорони здоров'я за кордоном. Соціальна робота в онкології. Соціальна робота в наркології.

Тема 12. Соціальні рекламно-інформаційні кампанії сприяння покращенню здоров'я.

Соціальна реклама. Міжнародна соціальна інформаційна кампанія. Принципи та етапи соціальних рекламних кампаній. Етапи соціальної рекламної кампанії. Критерії оцінки соціальної рекламної кампанії.

Тема 13. Організація медико-соціальної роботи з невиліковно хворими в Україні.

Розвиток допомоги тяжкохворим (невиліковним) і членам їхніх родин у контексті системи охорони здоров'я України. Нормативно-правова основа реалізації соціальної політики щодо тяжкохворих (невиліковних) в Україні. Хоспіси і паліативна допомога як засіб вирішення проблем здоров'я окремих категорій населення. Деякі аспекти організації медико-соціальної роботи з невиліковно хворими в Україні. Компетенції соціальних працівників у сфері паліативної допомоги.

Тема 14. Освітні програми з питань репродуктивного здоров'я підлітків та молоді.

Розуміння і особливості репродуктивного здоров'я. Концепція охорони репродуктивного здоров'я. Репродуктивні права. Планування сім'ї. Фактори, які підтримують безпечну сексуальну поведінку. Сексуальний розвиток людини. Фактори, які можуть призвести до порушення розвитку сексуальності.

Тема 15. Еволюція профілактичного напрямку в охороні здоров'я.

Трансформація поняття «профілактика» на різних етапах історії: стародавній світ середньовіччя. Етапи і форми профілактики у XIV–XXI ст. Взаємозв'язок між громадським здоров'ям та рівнями профілактики.

Тема 16. Промоція здоров'я та профілактика захворювань.

Зміст та характеристика промоції здоров'я, різних рівнів і видів профілактики та профілактичних програм на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Роль промоції та профілактики в підтримці та збереженні здоров'я населення і запобіганні захворюванням. Проблема абортів у сучасному суспільстві. Самогубства в сучасному суспільстві. Імплантація, трансплантація, донорство. Злоякісні новоутворення як соціально-гігієнічна проблема. Генетично модифіковані організми. Методи та засоби санітарної просвіти щодо формування здорового способу життя.

Тема 17. Ризики репродуктивного здоров'я.

Репродуктивне здоров'я молоді України. Ризики репродуктивного здоров'я. Методи оцінки репродуктивного здоров'я. Народжуваність. Загальні спеціальні показники народжуваності. Критерії ВООЗ, що визначають «живонародженість». Європейські критерії смертності немовлят. Причини та фактори, що впливають на рівень малюкової смертності.

Змістовий модуль 4. Чинники збереження та зміцнення громадського здоров'я.

Тема 18. Профілактика ВІЛ-інфікування серед споживачів ін'єкційних наркотиків.

Проблема поширеності ВІЛ-інфекції в Україні. Вітчизняний досвід щодо профілактики ВІЛ-інфекції серед споживачів ін'єкційних наркотиків. Ризики ВІЛ-інфікування підлітків, які вживають наркотики ін'єкційним шляхом. Програми замісної підтримувальної терапії в Україні. Стан ЗПТ в Україні та перспективи впровадження.

Тема 19. Формування культури здоров'я підрастаючого покоління.

Цінність здоров'я – одна з найважливіших у житті і базис формування культури здоров'я та здорового способу життя. Холістичний підхід у розумінні здоров'я і структури особистості. Культура здоров'я. Антропологічна модель здоров'я – сучасні погляди. Гуманістична філософія як засіб особистісного зростання, професійного самовдосконалення, саморегулювання, саморозвитку й важливий стратегічним ресурс розбудови держави. Формування валеологічної культури і культури здоров'я на різних етапах соціалізації особистості. Вплив культури здоров'я особистості на формування рівня здоров'я населення.

Тема 20. Засоби масової інформації як особливий чинник впливу на формування здорового способу життя.

Засоби масової інформації та їх вплив на формування способу життя. Інформаційний простір України: сучасний стан з позиції ідеології формування здорового способу життя. Роль реклами у формуванні здорового способу життя нації. Доцільні напрями діяльності держави і громадськості з впровадження цінностей здоров'я на національному, регіональному та локальному рівнях. Соціальні функції ЗМІ – виховання, організація поведінки, створення певного емоційно-психологічного тону, комунікації. Особливості впливу ЗМІ на поведінку людини. Характеристики мети впливу ЗМІ на індивідуальному, груповому, суспільному рівнях.

Тема 21. Сучасна сім'я: взаємозв'язок здоров'я і соціального благополуччя.

Найважливіші функції сім'ї: соціологічний аналіз. Соціальні детермінанти здоров'я сім'ї. Батьківська підтримка здоров'я дитини і взаємна підтримка здоров'я усіх членів сім'ї. Вплив сім'ї на формування здоров'я дитини і гігієнічної культури та культури здоров'я в цілому. Механізми державного регулювання питань підтримки здоров'я дитини в сім'ї, членів сім'ї, допомоги сім'я з дітьми, багатодітним, неповним, молодим сім'ям вам відомі

Тема 22. Гендер, вік, професія і проблеми громадського здоров'я.

Багатофакторність поняття «здоров'я», «комплексне здоров'я». Особливості проблем здоров'я жінок і чоловіків в Україні та світі. Проблеми соціально-медичного характеру людей похилого віку і їх вплив на стан здоров'я населення в державі. Професійне здоров'я як соціальна проблема вітчизняної практики.

Тема 23. Екологічна політика і здоров'я населення.

Сучасні екосоціальні системи. Визначення екологічного громадського здоров'я населення. Міжгалузева сутність механізмів управління онкологічними захворюваннями. Роль законодавства в державному забезпеченні безпеки на робочому місці і запобіганні професійних захворювань. Забруднення їжі. Вплив шуму на здоров'я. Вплив радіації на здоров'я популяції. Діяльність ВООЗ у сфері екологічного здоров'я у європейському регіоні. Актуальні проблеми екологічного здоров'я в Україні. Сучасні підходи до вирішення проблем екологічного здоров'я у XXI ст.

Тема 24. Стрес як головний соціальний чинник захворювань в XXI столітті.

Біосоціальні причини прояву стресу. Наукові підходи до визначення поняття «стрес», «дистрес». Стресогенні фактори трансформаційного періоду і здоров'я населення. Міжгалузеві технології підтримки громадського здоров'я (організації освіти, охорони здоров'я, сім'ї та молоді та інші).

СТРУКТУРА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Підготовка до практичних занять	20
2	Самостійне вивчення наступних тем:	
2.1	Політика сприяння покращенню громадського здоров'я в Україні.	2
2.2	Етапи становлення та розвитку науки «громадське здоров'я»	4
2.3	Оцінка потреб громади у сфері здоров'я	2
2.4	Здоров'я населення як фактор сталого розвитку держави	4
2.5	Державна політика у сфері громадського здоров'я	2
2.6	Концепція здоров'я населення: чинники, що його зумовлюють, методи оцінки, показники	2
2.7	Концепція найважливіших соціально значущих захворювань	2
2.8	Право на охорону здоров'я у міжнародних і регіональних нормативно-правових документах	4
2.9	Соціальні проблеми здоров'я в загальній декларації прав людини	4
2.10	Організація медико-соціальної роботи з невиліковно хворими в Україні	2
2.11	Еволюція профілактичного напрямку в охороні здоров'я	4
2.12	Промоція здоров'я та профілактика захворювань	4
2.13	Ризики репродуктивного здоров'я	2
2.14	Профілактика Віл-Інфікування серед споживачів ін'єкційних наркотиків	2
2.15	Формування культури здоров'я підростаючого покоління	2
2.16	Засоби масової інформації як особливий чинник впливу на формування здорового способу життя	4
2.17	Сучасна сім'я: взаємозв'язок здоров'я і соціального благополуччя	4
2.18	Ґендер, вік, професія, праця і проблеми громадського здоров'я	4
2.19	Екологічне здоров'я	2
2.20	Стрес як головний соціальний чинник захворювань в ХХІ столітті	4
	Разом	80

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Тема 1. Політика сприяння покращенню громадського здоров'я в Україні.

Завдання для студентів:

1. Скласти список першоджерел з проблеми сприяння покращенню громадського здоров'я в Україні.
2. Визначити та обґрунтувати основні поняття щодо політики сприяння покращенню громадського здоров'я в Україні.

Методичні рекомендації

Підготовка першого завдання передбачає роботу студентів з першоджерелами щодо проблеми громадського здоров'я та політики сприяння його покращення в Україні.

Для вирішення другого завдання студентам необхідно визначити та розкрити зміст тих основних понять, які б, на їхню думку, розкривали політику сприяння покращенню громадського здоров'я в Україні.

Тема 2. Етапи становлення та розвитку науки «громадське здоров'я»

Завдання для студентів:

1. Описати тенденції становлення громадського здоров'я у країнах Близького, Середнього Сходу та Європи від найдавніших часів до XXI ст.
2. Скласти хронологічну таблицю етапів становлення та розвитку науки «громадське здоров'я».

Методичні рекомендації

Виконуючи перше завдання, необхідно проаналізувати історію розвитку громадського здоров'я та його правових засад у різних країнах світу і в Україні. Визначте особливості розвитку громадського здоров'я за часів середньовіччя, Київської Русі. Яке значення мало введення земства для організації охорони здоров'я. З'ясуйте, що стало передумовою інтенсивного розвитку громадського здоров'я в Україні. Коли в Україні було сформовано мережу наукових, начальних і практичних соціально-медичних закладів.

Виконання другого практичного завдання передбачає визначення етапів розвитку науки «громадське здоров'я» та фіксацію законодавчих актів, які вплинули на формування правових засад громадського здоров'я.

Тема 3. Оцінка потреб громади у сфері здоров'я

Завдання для студентів:

1. Скласти перелік наукових публікацій у вітчизняних журналах з проблеми оцінки потреб громади у сфері здоров'я (*назва журналу, автор статті, назва статті, ключові поняття*).
2. Розробити міні-проект щодо здійснення оцінки потреб громади у сфері здоров'я (мета, завдання, цільова група, методи оцінки, організація оцінки, результат).

Методичні рекомендації

Реалізуючи перше завдання, необхідно проаналізувати вітчизняні журнали з проблеми оцінки потреб громади у сфері здоров'я та визначити ключові поняття та обґрунтувати їх.

Друге завдання вимагає розробки міні-проекту з проблеми здійснення оцінки потреб громади у сфері здоров'я. Необхідно обрати тему, визначити мету, завдання, цільову групу, методи оцінки проекту та результат.

Тема 4. Здоров'я населення як фактор сталого розвитку держави

Завдання для студентів:

1. Сучасна концепція індивідуального і громадського здоров'я.
2. Поняття про індивідуальне та громадське здоров'я.
3. Розробити доповідь на тему «Здоров'я як багатофакторний елемент людського буття».

Методичні рекомендації

Виконуючи перше завдання, слід визначити основний зміст концепції індивідуального і громадського здоров'я, спираючись на наукові дослідження.

Друге завдання вимагає обґрунтування визначення індивідуального та громадського здоров'я. Необхідно розкрити методологічні підходи щодо визначення здоров'я на індивідуальному і громадському рівнях.

Третє завдання вимагає розробки доповіді на визначену тематику.

Тема 5. Державна політика у сфері громадського здоров'я

Завдання для студентів:

1. Підготувати анотацію на наукову статтю Є. Кульгінського «Пріоритетні напрями державної політики збереження громадського здоров'я України».

Режим доступу:

[http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_03\(30\)/14.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_03(30)/14.pdf)

2. Опрацювати монографію З. С. Гладуна «Державна політика охорони здоров'я України» .

Режим доступу: http://library.tneu.edu.ua/files/EVD/mg_dpozou.pdf

Методичні рекомендації

В ході виконання першого завдання, необхідно опрацювати статтю Є. Кульгінського «Пріоритетні напрями державної політики збереження громадського здоров'я України» та написати анотацію (6-8 речень).

Друге завдання вимагає роботу студентів над монографією З. С. Гладуна «Державна політика охорони здоров'я України». (Розділ 1, Розділ 4. Написати анотацію до розділів).

Тема 6. Концепція здоров'я населення: чинники, що його зумовлюють, методи оцінки, показники

Завдання для студентів:

1. Схарактеризуйте сучасні тенденції щодо визначення основних показників громадського здоров'я.
2. Знайдіть та занотуйте визначення поняття «здоров'я населення».
3. Складіть таблицю «Фактори ризику на здоров'я та їхній вплив».

Методичні рекомендації

Виконуючи перше завдання, необхідно з'ясувати сучасні тенденції основних показників громадського здоров'я.

У ході виконання другого завдання, студентам необхідно знайти у наукових дослідженнях визначення поняття «здоров'я населення». Обрати та обґрунтувати визначення, яке їм найбільше імпонує.

Третє завдання вимагає розробки таблиці «Фактори ризику на здоров'я та їхній вплив», в якій чітко визначити групи факторів ризику, які впливають на здоров'я та їхній вплив.

Тема 7. Концепція найважливіших соціально значущих захворювань

Завдання для студентів:

1. Скласти таблицю «Наслідки найважливіших хвороб для громадського здоров'я» (визначити медико-демографічні, соціальні, економічні наслідки для людини, сім'ї, країни)
2. Написати анотацію на статтю О. С. Юрценюк «Психологічні та соціальні чинники розвитку невротичних розладів у студентів»

Режим доступу: <https://www.bsmu.edu.ua/files/BMV/BMV-2016-20-01%2877%29/53.pdf>

Методичні рекомендації

Для виконання першого завдання необхідно з'ясувати, які існують найважливіші соціально значущі захворювання та скласти таблицю. У таблиці слід подати інформацію щодо медико-демографічних, соціальних, економічних наслідків захворювань для людини, сім'ї, країни.

Друге завдання вимагає роботу студентів над статтею О. С. Юрценюк «Психологічні та соціальні чинники розвитку невротичних розладів у студентів». Написати розширену анотацію на опрацьовану статтю.

Тема 8. Право на охорону здоров'я у міжнародних і регіональних нормативно-правових документах

Завдання для студентів:

1. Здійснити огляд нормативних документів щодо реалізації права на охорону здоров'я.

Методичні рекомендації

При підготовці першого завдання необхідно проаналізувати міжнародні та вітчизняні нормативно-правові документи щодо права на охорону здоров'я та його реалізацію. Скласти перелік документів.

Тема 9. Соціальні проблеми здоров'я в загальній декларації прав людини

Завдання для студентів:

1. Визначити ключові проблеми здоров'я у загальній декларації прав людини.

Методичні рекомендації

У ході виконання першого завдання, необхідно опрацювати основний зміст «Декларації прав людини» та визначити ключові проблеми здоров'я. Обґрунтувати можливі шляхи вирішення проблем.

Тема 10. Організація медико-соціальної роботи з невиліковно хворими в Україні

Завдання для студентів:

1. Здійснити огляд наукових публікацій з проблем медико-соціальної роботи з невиліковно хворими в Україні у поданій нижче таблиці

П.І.Б.	Вид публікації, назва	Рік видання

Методичні рекомендації

Під час вирішення першого завдання, необхідно знайти та опрацювати наукові публікації щодо медико-соціальної роботи з невиліковно хворими в Україні та занести інформацію до таблиці.

Тема 11. Еволюція профілактичного напрямку в охороні здоров'я

Завдання для студентів:

1. Розвиток і формування профілактичного напрямку в охороні здоров'я від найдавніших часів до сьогодення.
2. Зміст поняття профілактики, її види та рівні.
3. Провідні чинники ризику виникнення хвороб та їх місце у формуванні глобального тягаря нездоров'я.

Запитання для самоконтролю:

1. Яку дату слід вважати початком формування профілактичного напрямку в охороні здоров'я?
2. Дайте визначення поняття «профілактика», спираючись на визначення за тлумачним словником, медичним словником.
3. Що таке «громадська профілактика»?
4. В чому полягає відмінність первинної, вторинної та третинної профілактик?
5. Що таке «чинник ризику» хвороби?

Методичні рекомендації

Під час роботи над *першим завданням* необхідно з'ясувати, яким чином зміст поняття «профілактика» змінювався на різних етапах розвитку людства в залежності від умов суспільного устрою пануючого світогляду та рівня розвитку науки. Прослідкуйте, як здійснювались профілактичні заходи у країнах Сходу 2 тис. років до н.е. З'ясуйте які чинники сприяли виникненню активних профілактичних заходів громадського характеру. Зверніть увагу на початок формування профілактичного напрямку в охороні здоров'я – XVIII ст. – час, коли було закладено основи для формування профілактичного напрямку. Проаналізуйте, як здійснювалася еволюція змісту профілактики у XIX ст. Розкрийте розвиток наукових засад у профілактичному напрямі, зокрема, зверніть увагу на створення ВООЗ та її роль в утвердженні профілактичного напрямку.

Опрацьовуючи матеріали для виконання *другого завдання* практичного заняття, проаналізуйте визначення поняття «профілактика» та фактори, які сприяли розвитку наукової профілактики. Порівняйте, як трактується поняття «профілактика» у науковій літературі. З'ясуйте зміст громадської профілактики. Розкриваючи види профілактики, охарактеризуйте первинну, вторинну, третинну профілактики, спираючись

на визначення Національного НДІ (науково-дослідний інститут). Поясніть їхню різницю.

У ході виконання *третього завдання*, визначте, які можуть бути чинники ризику виникнення хвороб. З'ясуйте, зміст термінів «причина хвороби» та «чинник ризику хвороби», наскільки ці поняття інтегровані. Поясніть зміст поведінкових, біологічних, генетичних, екологічних, соціальних та професійних чинників. Порівняйте, чинники ризику різних країн світу (економічно розвинені країни, країни, що розвиваються, малорозвинені). Вкажіть важливі причини тягаря хвороб країн Європейського регіону за ВООЗ. Порівняйте питому вагу окремих чинників ризику у формуванні глобального тягаря хвороб серед чоловічого та жіночого населення.

Тема 12. Промоція здоров'я та профілактика захворювань

Завдання для студентів:

1. Складіть перелік наукових публікацій у вітчизняних журналах з проблеми промоції здоров'я (*Назва журналу, автор, назва статті, ключові поняття*).
2. Опрацювати літературні джерела з основних питань проблеми (за вибором 6-10 вітчизняних та іноземних публікацій).

Автор, назва, видавець, місто видання, рік видання, загальна кількість сторінок	Короткий зміст відібраного матеріалу, який використано в роботі (сторінки за кожною позицією)	Відібрані цитати (характеристика та сторінки за кожною позицією), на які будуть посилання	Дискусійні моменти джерела (характеристика та сторінки за кожною позицією)

Методичні рекомендації

Готуючи перше завдання, студентам слід ознайомитися з проблемою промоції здоров'я, висвітленою у вітчизняних наукових журналах. Занотувати назву статті, її автора та ключові поняття.

Готуючи друге завдання, необхідно визначити вузлові питання проблеми промоції здоров'я та опрацювати вітчизняні та іноземні літературні джерела з основних питань проблеми. Інформацію подати у вигляді таблиці.

Тема 13. Ризики репродуктивного здоров'я

Завдання для студентів:

1. Написати анотацію на статтю В. І. Клименко «Стан та чинники ризику репродуктивного здоров'я населення України» // Україна. Здоров'я нації. 2011. № 3 (19). С. 25–29. Визначити вузлові проблеми, порушені у статті.

Методичні рекомендації

Готуючи перше завдання, студентам необхідно опрацювати статтю В.І. Клименко «Стан та чинники ризику репродуктивного здоров'я населення України», визначити вузлові проблеми та написати анотацію (8-10 речень).

Тема 14. Профілактика Віл-Інфікування серед споживачів ін'єкційних наркотиків

Завдання для студентів:

1. Здійснити огляд наукових публікацій щодо медико-соціальної роботи з невиліковно хворими в Україні у поданій нижче таблиці

П.І.Б.	Вид публікації, назва	Рік видання

Методичні рекомендації

Під час підготовки до першого завдання слід ознайомитися з основним змістом медико-соціальної роботи з невиліковно хворими в Україні на основі наукових публікацій та подати необхідну інформацію до таблиці.

Тема 15. Формування культури здоров'я підростаючого покоління

Завдання для студентів:

1. Опрацювати літературні джерела з основних питань проблеми (за вибором 6-10 вітчизняних та іноземних публікацій)

Автор, назва, видавець, місто видання, рік видання, загальна кількість сторінок	Короткий зміст відібраного матеріалу, який використано в роботі (сторінки за кожною позицією)	Відібрані цитати (характеристика та сторінки за кожною позицією), на які будуть посилання	Дискусійні моменти джерела (характеристика та сторінки за кожною позицією)

Методичні рекомендації

Для вирішення завдання студентам необхідно опрацювати літературні джерела з проблеми культури здоров'я підрастаючого покоління та відобразити відповідну інформацію у поданій таблиці.

Тема 16. Засоби масової інформації як особливий чинник впливу на формування здорового способу життя

Завдання для студентів:

1. Здійснити перелік наукових публікацій у вітчизняних журналах з проблеми (*назва журналу, автор, назва статті, ключові поняття*).

Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на перше завдання, студентам слід опрацювати тему «Засоби масової інформації як особливий чинник впливу на формування здорового способу життя» та на основі аналізу наукових публікацій зафіксувати інформацію у вказаній графі.

Тема 17. Сучасна сім'я: взаємозв'язок здоров'я і соціального благополуччя

Завдання для студентів:

1. Написати анотацію на статтю Г. А. Кошонько «Психологічне здоров'я сучасної сім'ї як її життєво важлива функція».

Режим доступу:

<http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/2984/3/10kgajvf.pdf>

Методичні рекомендації

Виконання завдання полягає у старенні розширеної анотації на статтю Г.А. Кошонько «Психологічне здоров'я сучасної сім'ї як її життєво важлива функція».

Тема 18. Гендер, вік, професія, праця і проблеми громадського здоров'я

Завдання для студентів:

1. Особливості проблем здоров'я дітей, жінок і чоловіків репродуктивного віку в Україні та світі.
2. Проблеми соціально-медичного характеру людей похилого віку та їх вплив на стан здоров'я населення.
3. Професійне здоров'я як соціальна проблема.
 1. Загальні закономірності стану здоров'я населення України.
 2. Динаміка стану здоров'я дитячого населення України.

3. Динаміка стану здоров'я населення працездатного віку.
4. Динаміка стану здоров'я населення старших вікових груп.

Запитання для самоконтролю:

1. Щодо яких професійних деформацій доводиться вести профілактику фахівцям соціальної сфери?
2. Які вам відомі засоби попередження професійного вигорання фахівців соціальної сфери?
3. Чи є відмінності проблем здоров'я жінок і чоловіків? У чому вони полягають?

Методичні рекомендації

Під час підготовки виконання *першого завдання* необхідно визначити і проаналізувати рівень поширених захворювань серед дітей, жінок і чоловіків. Зверніть увагу на проблему материнської та дитячої смертності. З'ясуйте, які фактори впливають на здоров'я жінок. Розгляньте положення Програми "Здоров'я жінок України". Розкрийте проблеми чоловічого здоров'я. Подумайте, хто більше приділяє уваги своєму здоров'ю – чоловіки чи жінки? Визначте, які фактор впливають на здоров'я чоловіків.

Готуючи *друге завдання* практичного заняття, необхідно звернути увагу на проблеми, з якими стикаються люди похилого віку в першу чергу. Поясніть взаємозв'язок зміни соціального статусу людини поважного віку із виникненням психологічних і медичних проблем. Подумайте, яким чином проблеми соціально-медичного характеру людей похилого віку впливають на стан здоров'я населення в державі.

Робота над *третьім завданням* практичного заняття передбачає з'ясування визначення і змісту професійного здоров'я населення. Подумайте, чи є професійне здоров'я актуальною соціальною проблемою і ознакою успішної діяльності людини. Проаналізуйте стан професійного здоров'я людей різних професій (учителі, управлінці, лікарі, соціальні працівники, шахтарі та ін.). Вкажіть, до чого можуть призвести негативні наслідки професійного здоров'я? Охарактеризуйте стан професійного вигорання людини. Визначте, які існують програми зміцнення професійного здоров'я? Розкрийте зміст поняття професійна деформація.

При виконанні *четвертого завдання*, необхідно визначити загальні закономірності здоров'я населення як важливої передумови реформування галузі охорони здоров'я. Як в Україні забезпечується вирішення актуальних проблем охорони здоров'я населення.

Реалізація *п'ятого завдання* передбачає аналіз динаміки стану здоров'я дитячого населення в Україні за даними захворюваності та поширеності хвороб.

У ході виконання *шостого завдання* необхідно прослідкувати тенденцію змін в рівнях захворюваності та поширеності хвороб серед населення працездатного віку протягом останніх п'яти років в Чернігівській області.

Опрацьовуючи відповідь *сьомого завдання*, необхідно з'ясувати стан здоров'я населення старших вікових груп як основу для наступних кроків з оптимізації системи охорони здоров'я України. Проаналізуйте результати дослідження Центру медичної статистики МОЗ України 2010–2015 рр.

Тема 19. Екологічне здоров'я

Завдання для студентів:

1. Сучасні екосоціальні системи. Визначення екологічного громадського здоров'я населення.
2. Міжгалузева сутність механізмів управління «екологічними» захворюваннями. Географія здоров'я в Україні.
3. Роль законодавства в державному забезпеченні безпеки на робочому місці і запобіганні професійних захворювань. Соціально-гуманітарні аспекти оптимізації екологічної політики.

Запитання для самоконтролю:

1. Сформулюйте визначення поняття "екологічне громадське здоров'я" населення.
2. Розкрийте сутність медико-географічного картографування території України.
3. Назвіть напрямки оптимізації екологічної політики.

Методичні рекомендації

Під час підготовки відповіді на *перше питання* необхідно визначити різновиди екосоціальних систем. З'ясувати сутність екологічного громадського здоров'я, державної екологічної політики.

Друге завдання вимагає дослідження студентами поняття медичної географії в Україні, медико-географічного картографування на основі вітчизняної та зарубіжної літератури. Зробіть порівняльний аналіз стану здоров'я населення Чернігівської області з іншими областями (за вибором студента).

Підготовка відповіді на *третє завдання* полягає у визначенні напрямів оптимізації державної екологічної політики. Проаналізуйте необхідні вітчизняні нормативні документи.

Тема 20.Стрес як головний соціальний чинник захворювань у ХХІ столітті

Завдання для студентів:

1. Стрес. Сучасні концепції стресу. Механізми формування стресу. Дистрес. Біосоціальні причини і прояви стресу.
2. Професійний стрес. Поведінкові, інтелектуальні, емоційні та фізіологічні прояви професійного стресу. Постійний стрес, пов'язаний з роботою. Рекомендації стосовно запобіганню стресів.
3. Стресогенні фактори і здоров'я населення.

Методичні рекомендації

Виконуючи перше завдання, необхідно розкрити поняття стресу та визначити сучасні концепції стресу. Дати визначення поняттям «дистрес», «прояви стресу».

Друге завдання вимагає ознайомлення студентів із такими різновидами стресу, як: професійний стрес, постійний стрес, пов'язаний з роботою. Розробити рекомендації для соціальних працівників щодо запобігання стресу.

Третє завдання вимагає ознайомлення з групою стресогенних факторів та їх впливу на здоров'я населення.

Питання до заліку

1. Сучасне розуміння здоров'я людини та його складових. Чинники, що обумовлюють здоров'я населення.
2. Сутність поняття «здоров'я», «громадське здоров'я», «система охорони здоров'я».
3. Методи науки «громадське здоров'я»
4. Регламентація права на охорону здоров'я в Україні.
5. Регламентація права на охорону здоров'я в міжнародних і регіональних нормативно-правових документах.
1. Конституційне визначення права на охорону здоров'я в національному законодавстві деяких країн світу.
2. Поняття про рівні здоров'я в суспільстві.
3. Фактори, що зміцнюють і ослаблюють здоров'я. Фактори здоров'я за Біллом Райном, професором Школи соціальної роботи університету Мак Гілл (Торонто, Канада).
4. Передумови формування здорового способу життя.
5. Діяльність соціального працівника з формування здорового способу життя
6. Медико-демографічна ситуація в Україні як фактор національної безпеки.
7. Формування і збереження здоров'я у законодавстві щодо національної безпеки.
8. Роль і місце державного управління охороною здоров'я у формуванні громадського здоров'я та національної безпеки.
9. Основні наукові школи громадського здоров'я.
10. Сучасна концепція індивідуального і громадського здоров'я.
11. Медико-соціальні засади громадського здоров'я.
12. Роль галузей суспільного життя у формуванні громадського здоров'я.
13. Інвестиції в охорону здоров'я як внесок у розвиток людського капіталу.
14. Міжнародна безпека у сфері охорони громадського здоров'я.
15. Державне регулювання впливу мікросоціальних процесів на громадське та індивідуальне здоров'я в Україні
16. Соціальна робота у системі охорони здоров'я.
17. Взаємозв'язок між громадським здоров'ям та рівнями профілактики.
18. Роль промоції та профілактики в підтримці та збереженні здоров'я населення і запобіганні захворюванням.
19. Національна політика у сфері планування сім'ї.
20. Програма «Здоров'я – 2020: український вимір».
21. Теоретико-правові підходи щодо сприяння здоровому способу життя.
22. Законодавство щодо здорового способу життя у країнах Європи і Америки.

23. Законодавчі та нормативні акти України щодо здорового способу життя.
24. Соціальна робота – робота медико-соціального спрямування: вітчизняний та зарубіжний досвід.
25. Основні поняття та зміст медико-соціальної роботи.
26. Технології медико-соціальної роботи.
27. Діяльність соціального працівника у Центрі соціально-психологічної реабілітації для дітей та молоді з функціональними обмеженнями. Практика роботи соціального працівника у Центрі медико-соціальної реабілітації дітей.
28. Визначення функцій спеціаліста соціальної роботи в закладі охорони здоров'я.
29. Правові акти, які забезпечують розвиток соціальної роботи в сфері охорони здоров'я.
30. Медико-соціальна робота у сфері наркології.
31. Медико-соціальна робота з психічно хворими людьми.
32. Медико-соціальна робота з онкологічно хворими людьми.
33. Розвиток допомоги тяжкохворим (невиліковним) і членам їхніх родин у контексті системи охорони здоров'я України.
34. Нормативно-правова основа реалізації соціальної політики щодо тяжкохворих (невиліковних) в Україні.
35. Хоспіси і паліативна допомога як засіб вирішення проблем здоров'я окремих категорій населення. Компетенції соціальних працівників у сфері паліативної допомоги.
36. Розвиток і формування профілактичного напрямку в охороні здоров'я від найдавніших часів до сьогодення.
37. Зміст поняття профілактики, її види та рівні.
38. Провідні чинники ризику виникнення хвороб та їх місце у формуванні глобального тягаря нездоров'я.
39. Сучасні екосоціальні системи. Визначення екологічного громадського здоров'я населення.
40. Сучасні підходи до вирішення проблем екологічного здоров'я в XXI ст.
41. Регламентація права на здорове довкілля в міжнародному, європейському та національному законодавстві.
42. Міжгалузєва сутність механізмів управління «екологічними» захворюваннями. Географія здоров'я в Україні.
43. Роль законодавства в державному забезпеченні безпеки на робочому місці і запобіганні професійних захворювань.
44. Стрес. Сучасні концепції стресу. Механізми формування стресу. Дистрес. Біосоціальні причини і прояви стресу.
45. Професійний стрес. Поведінкові, інтелектуальні, емоційні та фізіологічні прояви професійного стресу.
46. Постійний стрес, пов'язаний з роботою.

47. Рекомендації стосовно запобіганню стресів.
48. Стресогенні фактори і здоров'я населення.
49. Професійне перенавчання, психологічний супровід професійного перенавчання.
50. Особливості проблем здоров'я дітей, жінок і чоловіків репродуктивного віку в Україні та світі.
51. Проблеми соціально-медичного характеру людей похилого віку та їх вплив на стан здоров'я населення.
52. Професійне здоров'я як соціальна проблема.
53. Здоров'язберігаюча компетентність соціальних працівників.
54. Вітчизняний досвід підготовки майбутніх соціальних працівників до використання технологій медико-соціальної роботи в професійній діяльності.
55. Закордонний досвід підготовки майбутніх соціальних працівників до використання технологій медико-соціальної роботи в професійній діяльності.
56. Сучасна концепція індивідуального і громадського здоров'я.
57. Поняття про індивідуальне та громадське здоров'я.
58. Методологічні підходи у визначенні індивідуального і громадського здоров'я
59. Тенденції становлення громадського здоров'я у країнах Близького, Середнього Сходу та Європи від найдавніших часів до XXI ст.
60. Загальні закономірності стану здоров'я населення України.
61. Динаміка стану здоров'я дитячого населення України.
62. Динаміка стану здоров'я населення працездатного віку.
63. Динаміка стану здоров'я населення старших вікових груп.
64. Соціально-значущі захворювання в Україні.
65. Хвороби системи кровообігу як медико-соціальна проблема в Україні і за кордоном.
66. Туберкульоз як медико-соціальна проблема в Україні.
67. Онкологічні захворювання як медико-соціальна проблема в Україні і за кордоном
68. Законодавче та нормативне забезпечення діяльності з формування здорового способу життя: вітчизняний та закордонний досвід
69. Соціальні проблеми здоров'я в загальній декларації прав людини
70. Професійна компетентність соціального працівника щодо формування здорового способу життя
71. Засоби масової інформації як особливий чинник впливу на формування здорового способу життя
72. Формування культури здоров'я підростаючого покоління
73. Еволюція профілактичного напрямку в охороні здоров'я
74. Громадське здоров'я як наука і навчальна дисципліна. Об'єкт, предмет, структура навчальної дисципліни.

75. Стан суспільного здоров'я в Україні, основні проблеми та шляхи їх подолання.
76. Передумови та причини виникнення громадського здоров'я як науки. Етапи становлення та розвитку громадського здоров'я як науки та його правові засади у різних країнах світу.
77. Тенденції становлення громадського здоров'я у країнах Близького та Середнього Сходу та Європи у період середньовіччя.
78. Розвиток громадського здоров'я у XIX-XX ст.
79. Медико-соціальне значення окремих чинників ризику виникнення хвороб.

Рекомендована література

Основна

1. Акопян А.С., Шиленко Ю.В., Юрьева Т.В. Индустрия здоровья: экономика и управление. М.: Дрофа, 2003. 440 с.
2. Баєва О.В. Менеджмент організацій: Медичний та фармацевтичний менеджмент. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 336 с.
3. Баєва О.В. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: [Навч.-метод. посібник]. К.: ЦУЛ, 2008. 604 с.
4. Баєва О.В., Чебан В.І. Менеджмент та організація роботи лікувально-профілактичних закладів: [Навч. посібник], 2013. 372 с.
5. Богаченко П.В., Иванов В.В. Медицинский менеджмент. М.: Инфра-М, 2007. 256 с.
6. Вайнер Э. Н. Валеология: Учебник для вузов. 3-е изд. М.: Флинта: Наука, 2005.
7. Габуева Л.А., Щепин О.П. Организация и экономика предпринимательской деятельности в здравоохранении. М.: Международный центр финансово-экономического развития, 2006. 432 с.
8. Гладун З.С. Державне управління в галузі охорони здоров'я. Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. 312 с.
9. Громадське здоров'я в Україні. Основні статистичні / За заг. ред. В.Ф. Москаленко. К.: Книга-плюс, 2012. 46 с.
10. Державна політика з охорони громадського здоров'я в Україні: навч. посіб./ І.М. Солоненко, Л.І. Жаліло кер. автор. колективу. К.: Вид-во НАДУ, 2004. 116 с.
11. Екологічне громадське здоров'я: від теорії до практики / За заг. ред. К. Чу та Р. Сімсона); Пер. з англ. під ред. І.М. Солоненка та Л.І. Жаліло. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. 290 с.
12. Економічний розвиток і державна політика: Вип. 11. Державна політика та економіка охорони здоров'я в Україні / Під ред. І. Розпутенка та І. Солоненка / Практикум. К.: Вид-во «К.І.С.», 2002. 214 с.
13. Москаленко В.Ф. Здоровье и здравоохранение. К.: ВД «Авіцена», 2011. 256 с.
14. Москаленко В.Ф. Концептуальні підходи до формування сучасної профілактичної стратегії в охороні здоров'я: від профілактики медичної до профілактики соціальної: монографія. К., 2009. 240 с.
15. Основи громадського здоров'я: теорія і практика. [Навч.-метод. посіб.] / За заг. ред. О.В. Безпалько. Ужгород, 2008. 322 с.
16. Охорона громадського здоров'я: управлінські аспекти: [Навч. посіб] / Кер. Авт. кол. Л. Жаліло. К.: Вид-во УАДУ, 2001. 144 с.

17. Москаленко В.Ф. Системи здравоохранения: современный контекст. К.: Книга-плюс, 2012. 320 с.
18. Сучасні підходи у сфері охорони громадського здоров'я та його популяризації / За заг. ред. І.Д. Зверєвої. К.: Наук. світ, 2003. 95 с.
19. Управління підприємницькою діяльністю в галузі охорони здоров'я / За ред. О.В. Баєвої та І.М. Солоненка. К.: МАУП, 2007. 376 с.
20. Фесюк О. Сучасні підходи у сфері превентивної освіти та громадського здоров'я // Соціальний працівник. 2008. С. 27–31.
21. Формування здорового способу життя: Навч. посіб. Для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців / О. Яременко, О. Вакуленко, Л. Жаліло, Н. Комарова та ін. К.: Укр. ін-т. соціальних досліджень, 2000. 232 с.

Додаткова

1. Бережна Т. Профілактика репродуктивного здоров'я // Здоров'я та фізична культура. 2007. № 9. С. 1–5.
2. Буланов Л. Осторожно: комп'ютер // Наука и религия. 2013. С. 63.
3. Волох І. Кондиціонери – користь чи шкода? // Безпека життєдіяльності. 2014. № 7. С. 3–4.
4. Гатаулін Р.Г. Як уникнути негативного впливу шуму на здоров'я людини // Безпека життєдіяльності. 2012. № 2. С. 13–18.
5. Дудіна О. Ситуаційний аналіз стану здоров'я дитячого населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.ru/?gws_rd=ssl#newwindow=1&q/
6. Долина Н. Ефект Баскервіля: телепрограми негативного змісту небезпечні для здоров'я // Урядовий кур'єр. 2011. № 15. С. 16.
7. Екологічне громадське здоров'я: від теорії до практики (За заг. ред. К. Чу та Р.Сімсона). Пер. з англ. під ред. І.М. Солоненка та Л.І. Жаліло. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. 290 с.
8. Економічний розвиток і державна політика: Вип. 11. Державна політика та економіка охорони здоров'я в Україні / Під ред. І. Розпутенка та І. Солоненка / Практикум. К.: Вид-во «К.І.С.», 2002. 214 с.
9. Жаліло Л., Солоненко І., Волос Б. та ін. Охорона громадського здоров'я: управлінські аспекти: Навч. посіб. К.: Вид-во УАДУ, 2001. 142 с.
10. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 43.
11. Закон України «Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та м. Києві» // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 3612-VI.

12. Закон України Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та місті Києві // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 12–13, Ст. 81.
13. Збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я підлітків та молоді: потенціал громади: Метод. матеріали до тренінгу / Авт.-упоряд. Н.В. Зимівець; За заг. ред. Г.М. Лактіонової. К.: Наук. світ, 2004. 205 с.
14. Звіт ООН «Розвиток людини в Україні. К., 1999.
15. Звіт Центру досліджень ЮНІСЕФ «Innochenti». Флоренція, 2000.
16. Здоров'я – моя цінність: Метод. матеріали до тренінгу / Авт.-упоряд.: О.М. Петрик; За заг. ред. І.Д. Зверєвої. К.: Наук. світ, 2005. 53 с.
17. Ількова В. Щоб помічник не став ворогом // Безпека життєдіяльності. 2011. № 5. С. 36–38.
18. Иванов Н. Этот шумный, шумный мир // Наука и жизнь. 2012. №1. С. 55–57.
19. Конструирование и внедрение программ по формированию здорового образа жизни: Рабочие материалы семинара. Киев, 20-21 июня 2001 года. К., 2001. 19 с.
20. Коваль В. Мобільний друг і помічник та його вплив на організм людини // Безпека життєдіяльності. 2012. № 5. С. 5–6.
21. Коцур Н.І., Гармаш Л.С. Основи формування репродуктивного здоров'я // Психогігієна: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Чернівці, 2005. С. 327–353.
22. Кравець В.П., Кікінеджи О.М., Кізь О.Б. Збереження репродуктивного здоров'я вихованців інтернатних закладів: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. 180 с.
23. Куценко В. Здоров'я – феномен глобального значення: виміри та шляхи зміцнення // Науковий світ. 2010. № 4. С. 9–10.
24. Лактіонова Г.М., Зимовец Н.В. Здоровье как общественная и индивидуальная ценность: от декларации к воплощению // Управление здравоохранением. 2010. № 2 (27). С. 111–117.
25. Мартинюк О. Концептуально-методологічні засади механізмів державного управління міжгалузеву співпрацею з охорони громадського здоров'я // Управління сучасним містом. 2004. № 4 (16). С. 213–218.
26. Медведовська Н.В. Сучасний стан здоров'я населення працездатного віку в Україні [Електронний ресурс] // Україна. Здоров'я нації. 2010. № 2. С. 24–33. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uzn_2010_2_5.pdf
27. Мартинюк О.І. Міжгалузєва взаємодія з охорони суспільного здоров'я на рівні місцевого самоврядування // Вісник НАДУ. 2006. Вип. 22.

28. Мер'ємова В. Розуміння здоров'я як незаперечної цінності життя : [проблема здоров'я молодого покоління] // Завуч. 2011. № 30. С. 7–8.
29. Моделювання та впровадження програм по формуванню здорового способу життя. Методичні матеріали для тренера. / Упоряд.: Лях В.В., Лях Т.Л.; Під заг. ред. Зверєвої І., Лактіонової Г. К.: Наук. світ, 2002. 58 с.
30. Мультав В., Сусла Н. Мобільний телефон. Друг чи ворог? // Біологія. 2013. № 14. С. 30–31.
31. Нагавкина Л.С., Татарникова Л.В. Валеологические основы педагогической деятельности: Учебно-методическое пособие. СПб., 2005. 264 с.
32. Наконечна О.В. Небезпека мобільного телефону // Безпека життєдіяльності. 2010. №10. С. 34.
33. Нижник Н. Проблеми управління охороною здоров'я України // Український медичний вісник. 1997. № 2–3 (57–58). С. 40–41.
34. Новые подходы в сфере охраны общественного здоровья и формирования здорового образа жизни: Рабочие материалы семинара 28-29 октября 2002 года / Христианский детский фонд. К., 2002. 38 с.
35. Охорона громадського здоров'я: управлінські аспекти: навч. посіб. / Л. Жаліло, І. Солоненко, Б. Волос та ін., Кер. авт. кол. Л. Жаліло. К.: Вид-во УАДУ, 2001. 144 с.
36. Оцінка ефективності програми «Здоров'я та розвиток молоді» 1997–2001. Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. К., 2002.
37. Пархоменко Г.Я Аналітична оцінка стану здоров'я населення старших вікових груп / Г. Я. Пархоменко, Г. В. Курчатова, О. І. Авраменко, В. В. Бідний // Україна. Здоров'я нації. 2011. № 3. С. 13–17.
38. Погоріляк Р.Ю. Характеристика стану здоров'я населення працездатного і непрацездатного віку в Закарпатті // Україна. Здоров'я нації. 2012. № 4. С. 24–26.
39. Пономаренко В.М. Основні проблеми реформування системи охорони здоров'я в Україні // Вісн. соц. гігієни та орг. охорони здоров'я. 1999. № 1. С. 7–10.
40. Пономаренко В.М., Нагорна А. Громадське здоров'я в Україні. Яке воно? // Ваше здоров'я. 2000. № 21.
41. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та контролю за їх обігом» від 3 червня 2009 року № 589.
42. Постанова Кабінету Міністрів України «Про комплексні заходи щодо впровадження сімейної медицини в систему охорони здоров'я» від 20 червня 2000 р. № 989.

43. Психология здоровья: Учебник для вузов / Под ред. Г.С. Никифорова. СПб.. Питер, 2006. 607 с. ил.
44. Радиш Я.Ф. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генезис, проблеми та шляхи реформування. К.: Вид-во УАДУ, 2001. 360 с.
45. Слабкий Г. Характеристика загальних закономірностей здоров'я населення України / Г. О. Слабкий, Г. Я. Пархоменко, Н. П. Крижина [Електронний ресурс] // Україна. Здоров'я нації. 2010. № 3. С. 39–47. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uzn_2010_3_8.pdf
46. Солоненко Н. Удосконалення механізмів державного управління перебудовою галузі охорони здоров'я в Україні в контексті суспільних потреб // Державне управління в Україні: реалії та перспективи: 36. наук. пр. НАДУ. К., 2005. С. 424–431.
47. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я: [підручник] / За ред. Ю. В. Вороненка. Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. 332 с.
48. Соціальна робота та формування здорового способу життя (превентивні, корекційні, реабілітаційні заходи): Робочі матеріали / Християнський дитячий фонд; Академія праці та соціальних відносин. К., 2001. 18 с.
49. Стан здоров'я населення України // Інфекційні захворювання, що набули соціального значення. К., 2006. С. 4–5.
50. Стратегічні напрямки розвитку охорони здоров'я в Україні: Монографія / За ред. В.М. Лехан. К.: Сфера, 2001. 176 с.
51. Такі шкідливі корисні мікрохвильовки // Сіверщина. 2013. № 17. С. 9.
52. Федорченко Т.Є., Сомова І.Г., Зимівець Н.В., Лещук Н.О., Авельцева Т.П. Модуль «Твоє життя – твій вибір». Програма Міністерства освіти і науки України/ПРООН/ЮНЕЙДС «Сприяння просвітницькій роботі «рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя». К., 2002.
53. Философия здоровья : [научное издание / отв. редактор А.Т. Шаталов и др.]. М., 2001. 230 с.
54. Формування здорового способу життя молоді. Стратегія для України. К., 2001.
55. Формування здорового способу життя молоді проблеми і перспективи. Українсько-канадський проект «Молодь за здоров'я» / Упорядник О.М. Балакірева. К., 2000.
56. Формування культури здоров'я учнів: [бібліографічний покажчик літератури]. Миколаїв: Науково-педагогічна бібліотека, 2008. 31 с.
57. Царенко А. Мета – здорова нація // Науковий світ. 2008. № 11. С. 8–10.
58. Ціборовський О. Основи державної політики України в галузі охорони здоров'я // Укр. мед. вісн. 1997. № 1 (56). С. 37–38.

59. Чи дійсно шкідлива для нас мікрохвильова піч // Гарт. 2012. № 30. С. 14.
60. Шортел С., Калюжний А. Менеджмент в охороні здоров'я: Пер. з англ. / За ред. І.М. Солоненка. К.: Основи, 1998. 500 с.
61. Щепин О.П., Нечаев В.С. О государственных механизмах реформы здравоохранения // Проблемы соц. гигиены истории медицины. 1997. № 1. С. 34–38.
62. Brandsen C.K. Social work and end-of-life palliative care: reviewing the past and moving forward // Journal of Social Work in End-of-Life & Palliative Care. 2005. Volume 1. P. 45–70
63. Oliviere D. The social worker in palliative: the «eccentric» role // Progress Palliative Care. 2001. Volume 9. P. 237–241.
64. Кураев Г.А., Войнов В. Б. Валеология [Електронний ресурс]; словарь терминов. Ростов-на-Дону, 2002. Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/Valeo_dic\[1\].pdf](http://www.nbu.gov.ua/Valeo_dic[1].pdf)
65. Recommendation (2003) 24 of the Committee of Ministers to member states on the organization of palliative care // European Council [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=76003>